

MATERIÁLY

VLASTIMIL VÁLEK

DOPISY VÁCLAVA KLIMENTA KLICPERY, V NICHŽ SE ODRÁŽÍ PŘEMĚNA AKADEMICKÉHO GYMNASIA Z NĚMECKÉHO ÚSTAVU V ÚSTAV ČESKÝ

V roce 1956 jsem se v článku *Z korespondence Václava Klimenta Klicpery*¹ zmínil o tom, že se v Klicperových listech odráží mimo jiné i přeměna pražského akademického gymnasia z ústavu německého v ústav český. Na doklad toho jsem otiskl podstanou část Klicperova dopisu z 10. září 1850, adresovaného Klicperově druhé manželce Anně, rozené Trnkové. Klicperova korespondence, týkající se tohoto tématu, je rozsáhlejší a lze v ní sledovat celý proces oné přeměny.

Nebylo ovšem náhodné, že prvním českým direktorem pražského akademického gymnasia se stal právě Klicpera. Cílý vlastenecký ruch se projevoval na škole už za doby Jungmannovy a zesíloval v době, kdy na gymnasiu působil od r. 1846 Klicpera. Sám Klicpera se např. už před rokem 1850 všemožně zasazoval o to, aby čeština byla uvedena do škol jako předmět povinný. Svědčí o tom dopisy datované 10. srpna a 9. září 1848, které dále otiskuji. I okolnost, že Klicpera byl výborný a oblíbený pedagog (známé svědectví podává např. Neruda a Hálek, kteří patřili na akademickém gymnasiu mezi jeho žáky) a proslulý český spisovatel, předurčovala ho do značné míry k tomu, aby se stal ředitelem prvního českého ústavu. Jak k tomu došlo a jak na to Klicpera reagoval, můžeme bezprostředně sledovat na šesti listech z doby od 30. srpna do 18. září 1850. Všechny tyto dopisy jsou adresovány manželce Anně; některé uvádím v úplnosti, z jiných vybírám podstatné úryvky.

V prvním zde uveřejňovaném listě z 10. srpna 1848 obrací se Václav Kliment Klicpera na Františka Palackého s prosbou, aby podpořil petici profesorského sboru gymnasia, v níž se žádá o uznání výuky češtiny pro všechny studenty za předmět povinný. Tento dopis byl zřejmě připojen k listu z 9. září 1848, který uveřejňuji jako druhý a který je adresován ministerstvu kultury. Je to žádost, která není psána Klicperovou rukou; je podepsána řadou členů profesorského sboru gymnasia v čele s V. Kl. Klicperou, který byl asi jejím iniciátorem. V třetím uveřejňovaném listě z 30. srpna 1850, adresovaném jako všecky zbývající manželce, píše Klicpera o tom, že se má státi „direktorem staroměstského gymnásium“. V dopise ze 4. září téhož roku — vedle obširných zpráv o známých a zpráv týkajících se domácnosti, z nichž většinu vynechávám — zmiňuje se Klicpera, že snad již brzo ředitelem gymnasia bude. V listě z 10. září informuje přímo o událostech vztahujících se k přeměně staroměstského gymnasia v ústav český, a v psaních z 13. a 16. září manželce píše, že se stal ředitelem prvního českého gymnasia, že nastoupil místo, a popisuje změny, k nimž došlo v souvislosti s počestěním ústavu, v profesorském sboru. Konečně v posledním otiskovaném listě (z 18. září)

může Klicpera manželce sdělit, že složil jako prozatímní ředitel českého gymnasia služební přísahu.

Klicperovo osmileté působení na akademickém gymnasiu, zvláště jako ředitele této školy, patří mezi důležité etapy jeho života. Na ústav přišel Klicpera z Hradce Králové r. 1846, 14. září 1850 byl jmenován prozatímním ředitelem a 12. ledna 1852 ředitelem. Pro nával úřední a pedagogické práce, na kterou se tehdy především soustředil, nemohl intenzivně pokračovat v tvorbě dramatické (a také r. 1850 přestal dr. Gabriel — po zákazu vydávat spisy soukromníkům — tisknout Klicperovo dílo), měl však už vrchol své spisovatelské dráhy za sebou. Významná a právem vysoko ceněná je však vedle Klicperova působení spisovatelského i jeho práce učitelská, a ta vrcholí právě na konci čtyřicátých a na počátku padesátých let, tedy v době, z níž vydávaná korespondence pochází. Klicperovo vedení českého akademického gymnasia netrvalo bohužel dlouho — jen do r. 1853, kdy po procesu se studenty, kteří vydávali vlastenecky zaměřený rukopisný časopis, bylo gymnasium znovu poněmčeno a Klicpera poslán do výslužby. Učil potom už jen krátký čas na soukromém ústavě. Ani jeho nově soustředěné tvůrčí síly nevydaly plod, který by přežil do dneška.

*

Při úpravě textu dopisů vycházel jsem z edičních zásad České akademie věd a umění z r. 1947. Interpunkci upravuji tam, kde je toho zapotřebí k jasnějšímu porozumění textu. Zkratky rozepisuji a data dopisů uvádím jednotně v záhlaví.

Korespondence, kterou zveřejňuji, je uchována v literárním archivu Národního muzea v Praze. Správě tohoto archivu děkuji za laskavé svolení k opublikování dopisů.

1.

V Praze dne 10. srpna 1848.

Vaše blahorodi!

Drahý pane vlastenče!

Došel k nám konečně rozvrh vysokého ministerstva osvěty, dle kterého v příštím školním roce na gymnáziích *pro z a t í m* učiti máme avšak, želbohu!, domácím jazyku, u nás totiž českému, nejen žádná dráha vyměřena, ale i žáci svobodnou vůli míti mají, pakli se jemu učiti chtějí, čili nic.

Uváživše ministerské podání toto a poznavše křivdu, která se nám rovnost jazyka ústavou obrževším hned z prvního počátku — což tím nebezpečnější! — děje: učinili jsme tuto žádost, kteroužto Vašnostem doslovně podáváme, k vysokému ministerstvu, majíce toho bohatou zkušenost, že mládež, nechať prv dosti rozhárálá, v krátkém čase chladnou se stane a od vědy se uchýlí, které se učiti *n e m u s í*.

Leč že již nemnoho dní do otevření škol a jest se co báti, aby odpověď na naši žádost se neopozdila: obracíme hlasy své k Vám, prosíce a žádajíce Vás, abyste dle vážnosti a ceny, v kteréžto zajisté u ministerstva jste, a dle jakéhokoli vplyvu, který na ně máte, zakročil a k tomu přičinil, tak aby žáci ve všech šesti třídách k poslouchání a učení se české mluvnice jakož i literatury povinnaně zavázání byli.

Bůh zehnej slova i kroky Vaše v zastávání svobody a práv našich!

S hlubokou vážností a uctivostí

V. Klicpera.

Dopis je uložen v literárním archivu Národního muzea v Praze pod č. 11A4; 1 dvoulist 13,7×22,2, psán perem česky. Tento list, adresovaný Fr. Palackému, přiložil Klicpera k žádosti ministerstvu kultury ze dne 9. září 1848, kterou dále otiskuji. Z toho, že dopis byl přiložen k této žádosti, lze usuzovat, že datum 10. srpna je chybné a patří 10. září 1848. učinili jsme tuto žádost — jde o žádost ministerstvu školství z 9. září 1848. Viz zde list č. 2.

Prag, den 9. September 1848.

2.

Hohes k. k. Ministerium des Unterrichtes!

Der neuerliche Erlass Eines hohen k. k. Ministeriums des Unterrichtes in Betreff einer, schon mit dem nächsten Schuljahre ins Leben tretenden, provisorischen Einrichtung der Gymnasien, welcher allseitig nicht nur von den Gliedern des Lehrstandes, sondern auch von den zunächst beteiligten Eltern, so wie von allen Freunden eines gründlichen Unterrichtes mit freudiger und dankbarer Anerkennung begrüßt wurde, enthält nur in einem Punkte Bestimmungen, gegen welche die achtungsvollst Gefertigten sich zu einer bescheidenen Gegenvorstellung verpflichtet fühlen.

Es ist nämlich in diesem, durchgehends von einem wahrhaft freisinnigen und jedes allgemeine wissenschaftliche höhere Streben fördernden Geiste veröffentlichten hochhortigen Erlasse in Bezug auf den Unterricht einer zweiten in je einer Provinz herrschenden Nationalsprache die Bestimmung ausgesprochen, dass der Unterricht in dieser Sprache nur als ein freier, nicht obligater Lehrgegenstand ertheilt werden solle.

Es würde zu weit führen und jedenfalls am unrechten Orte sein, Einem hohen k. k. Unterrichtsministerium bemerken zu wollen, wie wenig eine solche hochhortige Anordnung die czechischen Bewohner Böhmens, welche doch die bedeutende Mehrzahl der gesammten Bevölkerung Böhmens bilden, befriedigen, ja vielmehr wie verletzend eine solche Anordnung für dieselbe sein müsste, da gleichzeitig in demselben hochhortigen Erlasse der Unterricht in der deutschen Stylistik, Literatur und Deklamation als ein für alle Klassen obligater Lehrgegenstand bezeichnet erscheint.

Die ergebenst Gefertigten wagen es, Einem hohen Ministerium des Unterrichtes achtungsvollst zu bemerken, dass gerade eine allgemeine Verpflichtung aller Studierenden zu gründlicher Erlernung der böhmischen Sprache in den natürlichen Bedürfnissen des Landes begründet sei und seit einer Reihe von Jahren von der czechischen Bevölkerung desselben mit vollem Rechte angestrebt wurde; und dass diese Anordnung auch schon in der von Seiner Majestät dem Königreiche Böhmen gnädigst verliehenen Gleichberechtigung und Gleichstellung beider Landessprachen ausdrücklich ausgesprochen sei.

Eine, wie immer geartete Verwirklichung dieser hiemit gesetzlich ausgesprochen Gleichberechtigung und Gleichstellung beider Landessprachen für die Zukunft ist aber ohne öffentliche Anstalten zur Erwirkung einer gleichen Befähigung der Jugend im Gebrauche beider Sprachen unmöglich und nur durch gesetzlich verpflichtenden Unterricht in derselben erreichbar. Und da, wie in demselben hochhortigen Erlasse, sehr richtig bemerkt ist, die böhmische Sprache allerdings bei den meisten Lehrern, so wie auch überhaupt bei den Schülern noch nicht zu der, einer allgemeinen höhern Unterrichtssprache nöthigen Reife und Ausbildung gediehen ist: so ist eine solche allgemeine Vorbildung der Schüller und eben dadurch auch der Sprache selbst zu endlicher Verwirklichung jener gesetzlichen Gleichberechtigung beider Sprachen in Amt und Schule um so nothwendiger und dringend.

Es ist nur zu bekannt, einer wie geringen Theilnahme sich der Unterricht in nicht obligaten Lehrgegenständen selbst bei höheren Fakultäten erfreut, wo doch schon ein reiferes Alter und höheres Urtheil die Nützlichkeit oder Nothwendigkeit solcher Lehrgegenstände zur Erkenntniss bringt, und es ist durch die neuesten Erfahrungen eben in Bezug auf die bereits seit einigen Jahren an einzelnen Gymnasien eingeleitete provisorische Anordnung eines solchen nicht obligaten Unterrichtes in der böhmischen Sprache erwiesen, von wie geringen Erfolge ein solcher nicht obligater Unterricht sei, da die Jugend dieses Alters nach der Regel nur das lernt, wozu sie durch bestimmte Anordnungen verpflichtet ist.

Da sich überdiess vermög eben desselben hochhortigen Erlasses vielseitig Männer zu freiwilliger provisorischer Übernahme eines solchen Unterrichtes in der böhmischen Sprache gegen allfällige Renumeration angeboten haben, und eben so auch für das prager akademische Gymnasium der Lehramtskandidat F. Eduard Vaněk, der sich bereits im verflossenen Jahre durch Ertheilung eines ausserordentlichen Unterrichtes in der böhmischen Sprache an diesem Gymnasium und durch seine Theilnahme an der bekannten Gymnasialzeitschrift als zu einem solchen Unterrichte vollkommen befähigt bewährt hat, diesen Unterricht für alle Klassen des Gymnasiums zu übernehmen bereit ist und seine diessfällige schriftliche Bitte um Zuthellung eines provisorischen Lehramtes der böhmischen Sprache am akademischen Gymnasium bereits Einem hohen k. k. Ministerium des Unterrichtes unterbreitet hat: so sehen sich die achtungsvollst Gefertigten zu der dringenden Bitte verpflichtet: Ein hohes k. k. Ministerium wolle in geneigter Berücksichtigung dieser ergebnis angeführten Gründe die hochhortige Verfügung treffen, dass an sämtlichen Gymnasien Böhmens der Unterricht in der böhmischen Sprache, Stylistik und Literatur schon in dem nächsten Schuljahre in allen Klassen mit wenigstens zwei bis 3 Stunden wöchentlichen Unterrichtes gleich dem Unterrichte in der deutschen Sprache, Stylistik und Literatur als ein für alle Gymnasialschüller obligater Lehrgegenstand bezeichnet werde.

Wenzel Clem. Klicpera
 Humanitätslehrer am akad. Gymnasium
 Johann Ott
 Grammatikallehrer am akad. Gymnasium
 Alois Unschuld
 Grammatikallehrer am akad. Gymn[asium]
 Johann Jungmann
 Grammatikallehrer am akad. Gymn[asium]

Die ergebnis Gefertigten wagen es, nachträglich ein Blatt der so eben erschienenen Národní Nowiny, welche mit vollem Rechte als das nationale Organ der czechischen Bewohner Böhmens gelten, als einen Beleg für die Richtigkeit der Achtungsvoll ausgesprochenen Besorgnisse beizuschliessen, indem der erste Artikel derselben bereits die Stimmung bezeichnet, mit welcher die, die böhmische Sprache betreffenden Bestimmungen für Gymnasien aufgenommen werden.

Dopis je uložen v literárním archívu Národního muzea v Praze pod č. 11A4; dvoulist 25,5×38,3, psán perem německy. K této žádosti přiložil zřejmě Klicpera vlastnoručně psaný list Františku Palackému (viz zde list č. 1) proto, aby usplnil její vyřízení.

der Lehramtskandidat F. Eduard Vaněk — František Eduard Vaněk (1824—1884), studoval v Brně a v Praze. Na učitelství se připravoval při akademickém gymnasiu. Učil v Hradci Králové, Jihlavě a Olomouci. Velmi kladně působil na studenty české národnosti.

der so eben erschienenen Národní Nowiny — Když se vzdal Havlíček redakce Pražských novin, založil Národní noviny, jejichž první číslo vyšlo 1. dubna 1848. Dne 9. června 1849 byly Národní noviny zastaveny z rozkazu hraběte Khevenhüllera. Havlíček si však u ministerstva znovu vymohl jejich vydávání. Ale 18. ledna 1850 byly Národní noviny zastaveny definitivně.

3.

V Praze dne 30. srpna 1850.

Má drahá Nynko!

.....
 Proskakuje mezi vyššími ouředníky v Praze zpráva, že se mám státi direktorem staroměstského gymnásium. Prosim Tě, žádnému o tom se nezmiňuj. Nebažím po tom, jak viš, ačkoli o 300 zlatých více bychom měli; leč stane-li se to — jak se čeho douím, hned Tobě zprávu dám — tuť by všechny věci jinak se zříditi musely. Musel bych mítí jiný byt, a kdo ví, zdali bysme stravníky vzali? Piš mi své mínění v tichosti, mně to dělá veliké vrtochy, i s mými přednáškami, ku kterým se ve dne v noci připravuji, jináč by to vyhlíželo. Včera a dnes máme s volbami do výboru městského co dělati. Nemůžeš si to pomysliti a popsati to Tobě nemohu, co jsou to za praktiky! Dnes by mně tam byli bezmála několik žeber rozdrtili, taková to divoká tlačence! A přece jsem vytrvati chtěl, abych přispěl k naší národní straně, která beztoho podlehne! Nemůžeš si ani pomysliti, jakých ouskoků a oukladů sedumašedesátníci použili. — Musím opět tam. Piš mi hned zase, jak se máš, at aspoň z této mně nejdůležitější strany jsem uspokojenější.

Děti Tobě ruku libají. Ivánka mého polib matersky za mne. Pozdrav otce, Kathy a všechny přátele od svého věrně Tebe milujícího

Klicpery.

Dopis je uložen v literárním archívu Národního muzea v Praze pod č. 17J45; 1 dvoulist 17,8×21,3, psán perem česky (švabachem).

že se mám státi direktorem staroměstského gymnásium — Klicpera se skutečně stal ředitelem staroměstského gymnasia. Tehdejší ředitel Dominik Kratochvíle byl přesazen na německé malostranské gymnasium a Klicpera byl dne 14. září 1850 jmenován prozatímním ředitelem prvního českého gymnasia. Ředitelem se stal 12. ledna 1852.

sedumašedesátníci — skupina českých konzervativních měšťanů pražských v r. 1848, která žádala Windischgrätze a Thuna o ostré zakročení proti vzbouřencům a vyjádřila císaři svou naprostou oddanost. Petiči podepsalo 67 pražských občanů, odtud název sedmašedesátníci. Později se tento název rozšířil na nejkonzervativnější vrstvu pražského měšťactva a nazývali se tak také ti, kteří stáli v revolučním roce 1848 věrně za monarchií. Je to nejkonzervativnější vrstva buržoazie.

Ivánka — nejmladší Klicperův syn Ivan, nar. 9. září 1845. Je autorem (spolu s E. Semrádem) publikace Václav Kliment Klicpera. Nástín životopisný dle nejlepších pramenů sestavený od... Chlumec nad Cidlinou 1874.

Kathy — sestra Klicperovy manželky Anny Trnkové, která jeden čas sloužila u Klicperů v Praze.

4.

V Praze dne 4. září 1850.

Má drahá Nynko!

Navrátilu se učera ze Sadscky našel jsem psaní Tvé, které jsem s velikou dychtivostí otevřel, obávaje se ještě smutnější zprávy, nežli jsem tam našel. Nemohu se najednou churavosti Tvé dosti vynadiviti, jelikož jsem Tě zdravou a čerstvou v Pardubicích opustil. Dělá mi to velikou starost, takže když všecko dobře srounám, co jsi mně ponejprv psala a co teď píšeš, jináč souditi nemohu, nežli že jsi v jiném stavu. Jak Pánbůh chce, jen kdybys byla zdráva. Že jsem přece do Sadscky jel, budeš se mrzeti; leč nemohl jsem to na tolik zvaní a prošení děle odepřiti. Nemůžeme se těmto našim, tak si nás předcházejícím přátelům, docela odciziti, kdo ví, kde jich potřebovati můžeme. My bychom ovšem za tu outratu v Praze byli kolik dní živi a Rychtr si mohl se svou skvostnou tabulí přes 20 zlatých uspořiti; ale když jináč nedal. —

Pan Kocůrek ponejprv potkaje mne na ulici vyhnul se mi, potom pak právě byl u mne, když pan Pražský s panem kmotrem prefektem přišel. Chudák, cítí, že nebude v Hradci direktorem, a myslí, že jsem k tomu přičinil. Avšak již dávno bylo uzavřeno, když mne povolali a ptali se mne na radu, koho tam mají dáti — prosím Tě, o tom ovšem v Hradci ani slova, nechceš-li tam mítí mrzutosti. S panem Pražským můžeš mezi čtyřma očima o tom mluvit, on to ví. Svoboda přijde k nám do Prahy, což mne velice těší. Pan Pražský ti s n a d již přinese také zprávu, zdali jsem se stal direktorem a jestli jsem to přijal. S Hradcem to bude smutně vyhlížeti, pakli tam as 5 dokonalejších mužů nepošlou. — Prosím Tě, Nynko drahá, piš mi brzo a kéž bys psala, že jsi zdráva! Všecky přátele pozdrav, Ivánka polib, neper ho, prosím Tě, otlučíš ho, on potom na s l o v o nikdy bez bití poslouchati nebude a toho nás Bůh uchovej! — Děti Tobě všichni též i Svatopluk ruku líbají, já pak jsem s celou duší Tvůj

Klicpera.

Dopis je uložen v literárním archívu Národního muzea v Praze pod č. 17J45; 1 dvoulist 17,8×21,8, psán perem český (švabachem).

ze Sadscky — Sadská, město v Čechách, kam byl Klicpera pozván svým přítelem Richtrem na výročí jeho svatby.

Pan Kocůrek — Lorenc Kocůrek, profesor v Hradci Králové, známý Klicperův. Učil latinu, řečtinu a filosof. propedeutiku (podle Jahresbericht des k. k. Gymnasiums zu Königgrätz, womit zu der auf den 1. August 1851 festgezten Schlussfeierlichkeit alle Vorgesetzten, Söner und Freunde der Anstalt ergebens einladet Josef Paděra, prov. Direktor des Gymnasiums. Druck von J. H. Pospíšil).

Svoboda — Václav S. (1813—1888), hradecký profesor; více viz ve vysvětlivce k listu č. 6.

Ivánka — viz vysvětlivku k listu č. 3. Ze všech svých dětí měl Klicpera Ivana nejraději.

5.

V Praze dne 10. září 1850.

Má drahá Nynko!

S nesmírnou touhou čekám listu Tvého a v něm obzvláště zprávu o Tvém zdraví. Nemohu se dočekaťi pišu Tobě, tak abys věděla, co se v Praze děje. Především budiž tak dobrá, dojdi k panu kmotrovi Pražskému — který ovšem, jak mi pravil, těmito dobami v Hradci nebude — a vyříd tam — ale možná-li h n e d — jeho synovci, mladšímu Titlovi, že školy naše až s prv n ě m ř i j n e m se započnou, že u nás na starém městě přijatý bude, že ale na to připraven býti musí několika předmětů — totiž náboženství, historii a silozpytu, v č e s k ě m jazyku se učiti. Kdy bude třeba do Prahy se dostaviti, toho že se dále v novinách doče. — Včera, v pondělí, v 9 hodin ráno, uváděl jsem strýcovi Richtrovi k vůli paní postmistrovou ze Sadscky k zápisu jejího synka do čtyřle školy. V tom přijde bývalý suplent té školy Vaněk od školního rady Zeühamra, jenž se byl právě z Vidně navrátil, a vyřizuje Kratochvilovi, aby toliko Č e c h y na naše gymnásium akademické přijímal, všecky pak Němce a ty, jenž by si v českých přednáškách předmětům rozuměti a z nich zkoušky odbývati netroufali, na gymnásium novoměstské a malostranské odkazoval. Nepřeju Ti, abys byla v tom okamžení, kde prefektura lidem byla naplněna, na Kratochvíla, jenžto, ač Čech, proti češtině nepřátelsky brodil, musela se divati. Já sám, jsa poněkud na ty věci připraven, nad ním jsem ztrnul. Zbledl jak stěna, trásl se po celém těle, a byl tak spleťený, že nevěděl, s kým a o čem mluví. To samé pozoroval jsem na starém katechetovi Peslovi, jenž byl právě přítomen. Kratochvíle, jsa sobě v té době všeho, co byl proti češtině podnikl, vědom, poznal najednou svůj los a osud, že totiž direktorem nebude. Nemohu Ti vysloviti, jak to po městě, kde se to narychlost rozneslo, oučinkovalo! „Bezpráví, nespravedlnost!“ — křičela hned strana německá, která totiž rovnoprávnosti tak rozumí, aby ona t ř i gymnasia v Praze měla, a Čechové ž á d n ě h o! Že pak v Praze, v našem to českém

hlavním městě, my jedno gymnásium mít máme, jim dvě postupující, to jest křivda do nebe volající! — Ostatně nedá se upříti, že to některé rodiny výtečnější, jejichžto otcové a dědové na starém městě studovali a které dívky své tam jakoby doma mají, bolestně pociťují. Pomysli jen na rodinu Mayerovu a Fábrou! Když se to bylo až na Folimanku doneslo, poslala pani hned Hániše ke mně, ona prý zříti, nevědouc, na koho se zlobiti a komu vinu nejdříve dávatí má. Rozumí se samo sebou, že ministroví, jeho radám a všem Čechům; že však ona sama tím vinna, že kluci její dáno již česky uměti mohli, kdyby byli rodiče dbali, na to nepomysli, to neuzná. — Musím Ti věc tu důkladně vysloviti. Gymnásium staroměstské jest za přesně, totiž pouze české prohlášeno. Ze však dílem mládež ještě není docela česky vzdělaná, aniž pak profesorů pro všechny předměty v českém jazyku dosti dospělých není: tedy se letos toliko těm předmětům česky, leč toliko česky, vyučovati bude, pro které profesoři máme. Budoucně ale všechno česky přednáseti se bude. — Já se toho — upřímně se Ti vyznávám, velice bojím; na mně čeká veliká, těžká úloha. Víš, že jsem sobě na starší kolena žádného direktorství nepřál, kterážto nyní takové povinnosti s sebou přináší, že člověk od rána do večera na gymnásium jest přikován, nemaje ani těch svátků, ani pak pokojných prázdnin pro sebe. Nyní mne — tak se obávám — direktorství prvního českého gymnásium nemine, kdežto se tepru všechno kancelářování v jazyku českém bude muset zaváděti; a odřiči se toho nesmím, neboť bych s českou stranou neobstál, musel bych se zrovna z Prahy odstěhovati. Tak, drahá Nynko, to stojí, a tak o tom smejšlím! Pověz, chceš-li, že naše gymnásium české, a jak dalece letos pokračovati budeme; leč o Kratochvílovi a o mém podílu na věci té, prosím Tebe, nížádnému, ani Praskému, ani Baušovi, aniž komukoli jinému se nezmiňuj! — Ze paks mi ještě ani slova o Kuklenách nepsala? Jest tam kmotr Laušman? Anebo cos o něm slyšela? Mrzí mne to, že nic o sobě věděti nedává a já nevím, kam mu mám psáti.

Svatopluka dnes vypravím do Sadsy, tak aby se k matce do Chlumce navrátil, jelikož v neděli již do Jičína musí. Včera v poledne přijel Emi Žejklic s psaním od otce. Prosi otec, abych k tomu přičinil, tak aby zanedbané zkoušky udělal a špatné klasy opravil. To jest věc nemožná! On, otec, že ten týden do Prahy přijede a co nám dlužen, zapraví. Leč když dnes již v novinách čísti bude, že školy až v oktobru se otevrou, kdo vi, přijede-li. Budu mu též dnes psáti, že syn repetitovat školu sedmou musí a že třeba, aby se ještě domu navrátil, tak aby se zbůhdarma po Praze netoulal. Emák hodlal již v Praze zůstatí, důkaz, že se z domu našeho hýbati nemíní. Já pak jsem na rozpácích, co činiti mám. Mám-li tomu Saláškoví psáti skrz jeho syna, čili nic. Myslím, stanu-li se tím direktorem, že se někam blíž ke školám přestěhovati musíme. Ano, Jungmann mne těší, že se ve školách pro mne byt zdarma vyprostředkovati dá a že bych snad i dříví pro sebe přiospořaditi mohl. Toť by ovšem za dění stálo, ale nejméně půl leta musel bych se o to potýkati. —

Myslím, že dnes ještě aneb zejtra dozajista od Tebe psaní dostanu. Piš mi, jak to přece s těmi strávníky udělati mám? — Ivánka políb ode mne. Děti Tobě ruku libají. Pozdrav ode mne všechny známé a přátele.

Tebe, drahá Nynko, vroucně libaje Tvůj

Klicpera.

Dopis je uložen v literárním archívu Národního muzea v Praze pod č. 17J45; 1 dvoulist 15,8×24,2, psán česky perem (švabachem).

strýcovi Richterovi — viz vysvětlivku k dopisu č. 4.

bývalý suplent té školy Vaněk — František Eduard Vaněk, viz vysvětlivku k listu č. 2.

od školního rady Zeithamra — Řehoř Zeithammer (1800—1881), doktor filosofie, profesor, roku 1850 člen zkušební komise pro gymnasiální učitelství a zemský školní rada.

vyřizuje Kratochvílovi — Dominik Kratochvíle, tehdejší zatímní ředitel staroměstského gymnasia. Po přeměně akademického gymnasia na české byl přeložen jako profesor na malostranské gymnásium. Místo něho byl prozatímním ředitelem jmenován Klicpera (14. září 1850).

katechetovi Peslovi — katecheta P. Antonín Poesel, profesor na staroměstském gymnasiu. Podle Pichlových slov (J. B. Pichl, Vlastenecké vzpomínky, Praha 1936, str. 48) byl „pouhý, ale poctivý Němec ...“.

tři gymnasia v Praze měla — staroměstské, novoměstské a malostranské.

Hániše ke mně — Julius Hanisch, Klicperův žák, později dvorní a soudní advokát ve Vídni.

ani Praskému — profesor v Hradci Králové.

ani Baušovi — profesor v Hradci Králové.

kmotr Laušman — František Laušman (1798—1880), úředník, kmotr Klicperových dětí z prvního i druhého manželství. Byl činný také literárně, např. podle jeho balady Brněnské kolo zpracoval Klicpera divadelní hru. Klicpera s ním udržoval písemný styk; dochovalo se celkem sedm jeho dopisů z let 1846—1849.

Svatopluka dnes vypravím — Svatopluk, syn Klicperovy sestry Marie, provdané Brémové.

Emi Žejklic, Salášek — Klicperovi strávníci.

6.

V Praze dne 13. září 1850.

Má drahá Nynko!

V čerstvosti Tobě jen pišu, že jsem direktorem na našem gymnasiu ustanoven, že těch 150 zlatých, co nám byli vzali, když jsme třetinu poslední dostali, nám zas povolili, a že teď tedy s pomocí boží 1716 zlatých a 40 krejcarů jistého platu ročně mítí budeme. Kratochvila přesadil jako profesora na Malou Stranu a nám dal profesora Dubského z Malé Strany na staré město. Do Hradce přijdou Kobliska a Vaněk za profesory, a Svoboda tamnější k nám do Prahy na staré město. Starý Žejklic přijel skutečně do Prahy, zaplatil dluh 100 zlatých videnského čísla a několik krejcarů, sebral Emáka i se všim až na holé postele a odjel. Jak jsme se rozešli, budu Ti oustně vypravovati. K nám zajisté již žádný z nich nepříjde. Boli mne to, že mi tak dlouho nepíšeš! Zejtra neb pozjetří budu Ti více psáti.

Tvůj

Klicpera.

Dopis je uchován v literárním archivu Národního muzea v Praze pod č. 17J45; 1 dvoulist 18,8×22,7, psán perem česky (švabachem).

že jsem direktorem — prozatímním ředitelem akademického gymnasia byl Klicpera ustanoven dekretem ze dne 14. září 1850.

Kratochvila přesadil — viz vysvětlivku k listu č. 5.

Kobliska — Alois Kobliska (1815—1882), 1842—1843 učitel vychovávacího ústavu Herrmanova ve Vidni, 1843—1848 vychovatel v Petrohradě a v Moskvě (zde se stýkal i s Havlíčkem). Roku 1848 se vrátil do Prahy a byl auskulantem a suplentem při akademickém gymnasiu v Praze. Roku 1850 byl ustanoven při gymnasiu v Hradci Králové, roku 1853 přešel opět na akademické gymnasium do Prahy.

Vaněk — viz vysvětlivku k listu č. 2.

Svoboda — Václav Svoboda (1813—1888), filolog. Absolvoval filosofii a práva. Byl auskulantem při akademickém gymnasiu, r. 1843 stal se profesorem v Jičíně, 1846 v Hradci Králové, 1850 na akademickém gymnasiu v Praze. Roku 1853 byl přeložen na gymnasium do Bratislavy a tam se stal r. 1858 ředitelem. Roku 1861 byl jmenován školním radou. Do výslužby odešel r. 1877.

7.

V Praze dne 16. září 1850.

Má drahá Nynko!

Neměj mi, prosím Tě, za zlé, že Ti tak málokdy pišu, já od rána do večera sotva se mohu vzpamatovati. Jestli Tobě tuto stránku plnou napíšu, nevím; neboť se lid ke mně hrne. Kratochvila ve škole tam všecko hrubiansky odbývá, já ještě nemám dekret, ve středu mám skládati přísahu, pak teprv mohu ouřad přijímati, a jaké to obsáhlé přijímání, ouřední knihy, biblioteku, peníze, stavení a tak dále, bojím se toho nesmírně! Kdybys Ty byla doma, bylo by mi lehčeji, ne že bys mi v čem pomoci mohla, ale sdělil bych s Tebou starosti své, a prosím Tebe, co nejdříve se vydati můžeš, přijed domů, když Tebe a Ivana alespoň večir viděti budu, okřeju a posílám se.

To direktorství připraví mne o všecken čas, o můj pokoj, a na další vydávání mých kněh nemohu a nesmím ani pomysliť. Těch tři sta zlatých jest jenom renumerace, do pense to nepatří — ponese, pokud budu moci, abych neklesl, pak jim s tím praštím a budu Bohu děkovati, když se čtrnácti sty budu [moci] jíti na odpočinutí. Děti Tobě ruku libají, též Ivánka, musím končiti, neboť opět více lidí v prvním pokoji čeká. Bůh chráníž zdraví Tvého, piš mi brzo něco utěšenějšího, pozdrav ode mne přátely, polib mého Ivánka od svého do hrobu až věrného

Klicpery.

Dopis je uchován v literárním archivu Národního muzea v Praze pod č. 17J45; 1 list 18,8×22,7, psán perem česky (švabachem).

Kratochvila — viz vysvětlivku k listu č. 5.

na další vydávání mých kněh nemohu a nesmím ani pomysliť — Klicpera byl velmi zanepřázdňen prací pedagogickou a kancelářskou. Jako dramatický spisovatel počal opět usilovně tvořit a vydávat v roce 1854.

8.

V Praze dne 18. září 1850.

Má drahá Nynko!

Teď právě přicházím od přísahy a od té chvíle bude mi také vykázán plat za direktorství, totiž 25 zlatých měsíčně, takže na měsíc bráti budeme 130 fl, pokud nám těch 150 zlatých přídavku,

co nám ve Vídni povolili, k vypláčení nevykážou, nápotom budeme bráti měsíčně 143 fl. — Pan kolega Svoboda mne zase potěšil, jelikož mně vypravoval, že jsi s nimi na Kuklenách byla, a při dobrém rozmaru, a že sis na nic nestýskala. Kocúrek mne a všechny nás polekal. Prosim Tě, piš pak mně něco, již jsem dávno řádečku od Tebe nečetl. Po Kocúrkovi jsem Ti psal, že synovec pana kmotra Pražského, který teď k nám do Prahy do osmé školy přijde, k nižádným přechodním zkouškám potahován nebude, to mu tedy laskavě vyříd. — Odpust, že Ti zas více psáti nemohu, musím pryč, od Kratochuila všecko přijímati, což několik dní trvati bude. Děti ruku Tobě libají. Ivánka od nás 100000 polib. Tebe z celého srdce libá Tvůj

Klicpera.

Dopis je uložen v literárním archivu Národního muzea v Praze pod č. 17J45; 1 dvoulist 18,8×22,7, psán perem česky (švabachem).

Kolega Svoboda — viz vysvětlivku k listu č. 6.

na Kuklenách — předměstí Hradce Králové.

Kocúrek — viz vysvětlivku k listu č. 4.

POZNÁMKY

¹ Otištěno ve Sborníku prací filosofické fakulty brněnské university, řada literárněvědná, č. D 3, strana 104—109. — Podrobný soupis Klicperovy korespondence publikované i nepublikované je otištěn ve sborníku Hradecký kraj, nakladatelství krajského domu osvěty, Hradec Králové 1959, str. 179—184.

ПИСЬМА ВАЦЛАВА КЛИМЕНТА КЛИЦПЕРЫ, В КОТОРЫХ НАХОДИТ ОТРАЖЕНИЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЕ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ГИМНАЗИИ ИЗ НЕМЕЦКОГО ЗАВЕДЕНИЯ В ЗАВЕДЕНИЕ ЧЕШСКОЕ

Автор публикует письма драматурга чешского национального возрождения Вацлава Климента Клицперы. Два первых письма, от 9-ого и 10-ого сентября 1848 г., адресованы Франтишке Палацкому и министерству культуры и требуются в них введение чешского языка в качестве обязательного предмета для всех студентов. Остальных 6 писем быстро следуют за собой в промежутке с 30-ого августа по 18-ое сентября 1850 года. Все направляются в город Градец Кралове второй жене Клицперы Анне, урожденной Трнковой. На содержании этих писем отражается как раз тогда происходящее преобразование пражской гимназии из заведения немецкого в заведение чешское. Осведомляет нас о ней прямой ее участник, В. Кл. Клицпера, поставленный во главе этой первой чешской гимназии декретом от 14-ого сентября 1850 года.

Опубликованная корреспонденция хранится в литературном архиве Национального музея в Праге. В. В.

BRIEFE VÁCLAV KLIMENT KLICPERAS, IN DENEN SICH DIE UMWANDLUNG DES AKADEMISCHEN GYMNASIUMS AUS EINER DEUTSCHEN IN EINE TSCHECHISCHE ANSTALT WIEDERSPIEGELT

Verfasser veröffentlicht einige Briefe des tschechischen Dramatikers aus der Zeit der sog. nationalen Wiedergeburt. V. Kl. Klicpera. Die ersten zwei Briefe, datiert vom 9. und 10. September 1848, sind an František Palacký und an das Kultusministerium adressiert; in ihnen wird die Einführung der tschechischen Sprache als Pflichtgegenstand für alle Studenten verlangt. Die übrigen sechs Briefe folgen rasch hintereinander in der Zeitspanne vom 30. August bis zum 18. September 1850. Alle wurden nach Königgrätz gesandt und waren für Klicperas zweite Gattin Anna, geborene Trnková, bestimmt. Im Inhalt dieser Briefe spiegelt sich die gerade zu dieser Zeit vor sich gehende Umwandlung des Prager akademischen Gymnasiums aus einer deutschen in eine tschechische Anstalt wieder. V. Kl. Klicpera schreibt über die damaligen Ereignisse als unmittelbar beteiligte Person, da er auf Grund des Dekretes vom 14. September 1850 zum Direktor des ersten tschechischen Gymnasiums bestellt wurde.

Diese Korrespondenz wird heute im literarischen Archiv des Nationalmuseums in Prag aufbewahrt. V. V.